

Králiky vidia ružové. Svět věcí a zvířat Jozefa Mihalkoviče

Michal Jareš

JAREŠ, M.: Rabbits see pink. Jozef Mihalkovič's world of things and animals

SLOVENSKÁ LITERATÚRA, vol. 70, 2023, no. 2, pp. 205-212

DOI: <https://doi.org/10.31577/slovlit.2023.70.2.7>

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1310-084X>

**Key words: twentieth century
Slovak poetry, environmentalism,
Jozef Mihalkovič, melancholy,
committed poetry**

The article focuses on one of the groups of core motifs in Jozef Mihalkovič's (b. 1935) poetry. Animals and life in the countryside in general play an important role in Mihalkovič's verse and the poet often uses these in contrast to the world of buildings and new settlements. However, the countryside is not portrayed in an idyllic light here. On the contrary: Mihalkovič's texts can be viewed as gripping environmental poetry. At the same time, the poet's melancholy and nostalgia are acknowledgements of respect for nature and it is through empathy and sympathy that his early poetry resonates with his attitude towards nature. Intellectually, however, Mihalkovič tries to transfer the qualities of animals to situations that are highly unpoetic and concrete. In this way, he succeeds in creating novel connections and unexpected encounters which are frequently highly interesting. This, however, changes during the 1980s when only memories remain and pragmatic and "unpoetic" poetry in which animals are often replaced by things emerges.

**Klíčové slová: slovenská poezie
20. století, environmentalismus,
Jozef Mihalkovič, melancholie,
angažovaná poezie**

Hledat zvířecí motivy u Jozefa Mihalkoviče (1935) znamená vkročit do mnohem širší zahrady pochybností, přírody a specifické angažovanosti, která přesahuje konání a život lidí. J. Mihalkovič je až úzkostně opatrný, co se týče ostatních, ale o to víc vášnivý ve svém vlastním světě, který moc nepotřebuje zabydlovat cizím prvkem životů: stačí mu ten vlastní. „Zem nie je naša,“ tvrdí v básni *Neoklamte ma* (Mihalkovič 1974: 86), stejně jako o mnoho let později: „Příroda nežartuje, kráča, / aby jej bolo dochvilnejšie“ (*Báseň medzi silou a silou*, Mihalkovič 2000a: 30). Už v těchto polohách poznáváme nejen typickou Mihalkovičovu nostalgii a melancholii, ale také zřetelně vidíme blízkost k současné – a dodejme, že lehce módní – apelativní environmentální poezii (ekopoezii), která se v posledních letech i díky vlnám globálních klimatických změn prohnala světem poezie a zanechala své stopy. Zápas mezi „přírodní lyrikou“ a současnou ekolyrikou trvá a pro řadu mladších autorů znamená spíše výzvu, skupinový směr po angažovanosti, který upozorňuje na přírodu ve snaze o zachycení komplexnosti i mimo opěvování nebo popis.¹ Dochází z pohledu dnešních autorů k rovnítku mezi přírodní lyrikou a ekolyrikou, anebo jde o důsledek konzumní společnosti s masovou produkcí a odpadem? Přírodní lyrice evidentně chybí ekologický podtext (anebo je velmi vágní) a pokud jej má, spíše s lokálním pohledem. Zato současná environmentální vlna poezie chce zachytit problematiku řekněme v globálním kontextu, což vede někdy k identifikaci s celou přírodou nebo naopak vymezením se z ní. Zároveň nejde o nic nového, jak dokazuje třeba kniha Johna Felstina *Can poetry save the Earth?* (Dokáže poezie zachránit Zemi?, 2009), věnující se básním anglofonního světa od Walta Whitmana přes Emily Dickinsonovou, Roberta Lowella až po Denise Levertovou, Teda Hughese a Garyho Snydera.

Kritika tohoto přístupu dnešních autorů celkem logicky upozorňuje na to, že samotné psaní a prezentování environmentální lyriky nemá žádný vliv na planetu (maximálně taková poezie vede k přesvědčení jedinců chovat se k Zemi snad etičtějším nebo ekologičtějším způsobem). J. Felstiner sám k danému eko-aktivismu přiznává, že „environmentální přičetnost“ potřebuje hlavně „terénní práci, vědu, žurnalistiku, aktivismus a politiku“ (Felstiner 2009: 356)² – poezie je jen příznačným voláním kanárků v dolech. Není to samozřejmě žádná novinka, ale environmentalisté rádi odkazují na klasiky od *Bible* (Job 38, 26: „aby pršelo na liduprázdnou zemi, na poušť, v níž člověka není“) po Henryho Davida Thoreaua, aby ukázali trvalou platnost jejich ideologického zájmu a zápasu.

Lawrence Buell, jeden z podstatných autorů, který se věnuje právě Thoreauovi, navrhuje v úvodu knihy *The Environmental Imagination* (Environmentální představitelství) z roku 1995 čtyři body, jak vlastně environmentální text rozpoznat: „1. Přírodní prostředí není v textu pouze jako pozadí, ale je jeho součástí, které ukazuje, že lidské dějiny jsou do přírodních dějin zapojeny. 2. Zájem člověka není chápán jako jediný legitimní. 3. Lidská odpovědnost vůči životnímu prostředí je součástí etického zaměření textu. 4. V textu je přinejmenším implicitně obsažen jistý smysl pro životní prostředí chápáné jako trvalý proces, a nikoliv jako konstanta

1 Celkově k rozbíhající se diskusi o environmentální poezii v prostředí české a slovenské poezie viz stránky básníků Radka Štěpánka a Pavla Zajíce [přírodnilyrika.cz](http://prirodnilyrika.cz) a dále například anketa na webu časopisu *Tvar* a další debaty s tím spojené.

2 Překlad zde i u všech ostatních citací z angličtiny M. J.

či danost“ (Buell 1995: 7-8). To všechno se ovšem rozbíhá až v posledních dvaceti třiceti letech, aby byl výsledek přehodnocován a v současnosti nahlížen spíše jako základ snahy o empatické jednání globálního rozsahu³ (tedy soucítění celoplanetární s návrhy sebeidentifikace s druhým) a s tím i přiznání si respektu vůči přírodě (ve smyslu respektu, jaký byl rozpracován u feminismu nebo postkolonialismu). Empatie jde často pak ruku v ruce s lítostí – a tady už jsme zpět u J. Mihalkoviče.⁴ On sám je spíš na straně přírodní lyriky a lokálních (dodejme, že často až příliš lokálních) problémů, než aby se mohl vůbec stát mluvčím globálním. Přesto je i v jeho přírodní lyrice už zakořeněn – dnes často tak vzpomínaný – typ žalu nebo lítosti (ne však sebelítosti, jakou environmentální lyrika sama dnes uplatňuje). Samozřejmě, že víme, že poezie nemůže zachránit Zemi (abychom parafrázovali název Felstinerovy knihy), ale vždy ještě přináší emoční náboj, za který můžeme jak lítost, tak žal považovat, který částečně v Buellově rozvrstvení mizí, rozplývá se, odchází do chladného, ne-lidského světa.

Autorův knižní debut *Lútosť* (1962) se smyslem pro detail a věcnost přináší i v rámci skupiny konkretistů vlastní hlas, i když v počátcích poučený Halasem: snahu zachytit obraz, definovat okamžik, ale držet se skutečnosti s přiznaným intelektem, aniž by se bál banality, kterou leckdy dokonce přiznává. Básníkův domov, to je místo pevné jako skála, ale zároveň vyvolává nad celým Mihalkovičovým dílem otázku, co je tím domovem – je to domov vzpomínek, domov konce padesátých let v Pardubicích a v Trnavě? Nebo domov s topografií Stupavy a Modry, který přetrvává od *Zimovísk* (1965) jako něco neměnného? Anebo Karlova Ves ve sbírkách *Kam sa náhlíte* (1974) a *Približné polozenie* (1978)? Stejně pak je to hrstka lidí, opakujících se a vyvolávaných z paměti – rodina, blízcí, později stíny autorské, navštěvující paměť (ať Rudolf Dilong, Vincent Šíkula, Rudolf Sloboda, Jan Skácel nebo Štefan Moravčík).

Jiří Pištora napsal v posudku na nevydanou knihu *Cement*: „Mihalkovič šetří metaforou, používá ji střídme a vždy funkčně; estetického napětí v básni docíluje především napětím mezi jednotlivými záběry viděné reality, které často zůstávají záměrně ‚neobroušený‘, ve stavu prvotní syrovosti.“⁵ Ta syrovost reality je ale v počátcích ještě trochu dětská, v hledání slov a pojmenování, aby si později pozorně všiml detailů „a jeho básnický obraz má v základe vždy moment přesného pozorovania,“ píše Štefan Strážay v doslovu k reedici sbírky *Zimovíská* (Strážay 1983: 82).

Právě v těchto detailech se někde na obzoru pohybují nejen lidé, ale i zvířata. Jsou hlavně součástí paměti, hrají si s ní a někdy se dosazují na místa spíše cosi připomínající než něco jistého. A často spíš napomáhají tak nějak trochu pojmenovat přesněji dané předměty v určitém zastoupení coby faktor oživení jinak nezabydlených stěn a úsečných vět. „Vpád vecí do poézie znamená – nazerané v kategorii jazykovej – vpád substantív,“ píše v doslovu k výboru *Albá* Jozef Felix a pokračuje: „Vstúpiť do sveta Mihalkovičovej poézie znamená vstúpiť do

3 Například Alexia Weik von Mossnerová v knize *Affective Ecologies. Empathy, Emotion, and Environmental Narrative* (Ohio State University Press, 2017).

4 Byť samozřejmě chápou, že samotná lítost je emoce, při které nedochází jako u empatie k průniku ani paralelní projekci případných pocitů.

5 Jiří Pištora ve strojopisném posudku na nevydaný sborník *Den* (1957), Státní oblastní archiv Hradec Králové, pobočka Zámrsrk, fond nakladatelství Kruh Hradec Králové.

208 univerza holých vecí“ (Felix 1972: 75). Zůstává se víceméně vždy u hmyzu, domácích zvířat (psi, kočky, slepice, koně) a zejména ptáků. V prvotině se tak písanka s modrými deskami stane labutí („preberám / listy, / - labuť v diaľke zatrepara krídlami, / more sa pokojne vlnilo ďalej“; báseň *Priložím*, Mihalkovič 1962: 12), hmyz tluče do oken („padajú lesklí chrústi / do nádherného piesku, v ktorom to iskrí a šušti“; báseň *Premietanie*, Mihalkovič 1962: 13), aby se zvířata stávala součástí leckdy velmi banálních rýmů až schválně dětinských: „matka aj v kostole pred oltárom svätého Víta, / my deti pri potoku, kde nás čulý psík / chvostom zďaleka víta“ (báseň *Marianna*, Mihalkovič 1962: 41).⁶

Ale zároveň jsou tu zvířata už zcela jasně nelidská, mnohdy přítomná v krajině zimy, mlhy nebo deště, tmy („netopier svetlo ohlušil“; báseň *Ťahavá polná pieseň*, Mihalkovič 1962: 47), často v blízkostech smrti, stárnutí, ale též součástí při poznávání času jako nemilosrdného zloděje všeho – ať je to pohřební kůň vezoucí mrtvého spolužáka (báseň *Priložím*, Mihalkovič 1962: 12), ptáci jsou většinou temní nebo černí (báseň *Rozdvojenie*, Mihalkovič 1962: 42), vrabec, který jabloni „pískal, kým ona hlasno starla“ (báseň *Prázdniny s jabľou*, Mihalkovič 1962: 16), stejně jako jsou „mravec, vlečúci slamku“ a „žltá slza včely“ nutnou součástí vzpomínky malého světa dítěte na velký svět dějin (báseň *Týždeň*, Mihalkovič 1962: 29). Zároveň jsou zvířata nositeli zkušeností: „Kto vie v malej jamke mravce topiť, / koho navštívilo malé zlo?“ (báseň *Cement*, Mihalkovič 1962: 50).

Velmi často se ale J. Mihalkovič snaží přenášet vlastnosti zvířat na situace značně ne-poetické, aby tak dosáhl zajímavého účinku v podobě neotřelých spojení a nečekaných setkání ve světech, které by se jinak sotva kdy potkaly. „Pávi vzduch krúžil v izbe nad nami. [...] Včely ti znášajú pod srdce vzácny med“ (báseň *O vzniku*, Mihalkovič 1962: 56-57). To vše zde naznačené se nadále rozšiřuje v případě sbírky *Zimoviská* – ve fascinujících obrazech s aliteracemi typu „ak nájdeš obrus krajiny prepálený / srncím trusom“ (báseň *Zimoviská*, Mihalkovič [1965] 1983: 77) nebo „Röntgenovou snímkou lesa vidno / na ústup zajaca pred hrdzou / na kožuchu líšky“ (báseň *Ohnisko*, Mihalkovič [1965] 1983: 52), kdy je nutné „tíšiť v sebe sťahovavé vtáky“ (báseň *Plodnosť*, Mihalkovič [1965] 1983: 10) až po přirovnání („Do perín snívaš, nemocničná sestra labuť“; báseň *Jabľoň zblízka*, Mihalkovič [1965] 1983: 28). Opět a zřejmě nejvíc z celého Mihalkovičova díla zde ožívuje svět venkova, nikoliv však idylický, i když z velké části vzpomínkový a ještě stále v něčem dětsky naivní, anebo snad jen dětsky hravý a objevující svět: „V stolčeku skrsol pes“ a „V hrdle mi plakal holub“ (Mihalkovič [1965] 1983: 30). „Sliepka sa poklonila črevu. Ako sa vraví / črvotoč mesačne sledil po dievčentstve slivy. / Králiky vidia ružové“ (báseň *Parný stroj*, Mihalkovič [1965] 1983: 40).

6 Je přinejmenším zajímavé, jakým způsobem ale J. Mihalkovič v jednu chvíli přepsal a umlčel některé starší motivy – pro budoucího textologa bude zajímavé nahlédnout na autorský výbor *Albá* (1972), ve kterém J. Mihalkovič přepsal část svých raných básní, aby se později – v redici *Zimoviská* (1983) a výboru *Plodnosť* (1985) opět vrátil k původnímu znění. Příkladem za všechny může být první ukázka z básně *Priložím*, kterou básník lakonicky redukoval následovně: 1. vydání: „Padla mi do ruky / modrá písanka z piatej triedy / preberám / listy, / - labuť v diaľke zatrepara krídlami, / more sa pokojne vlnilo ďalej. // Hľa, nahý oheň. / Temné uhlie som dvíhal nad hladinu. / Písanka chodí po hlave. / Vo vlasoch mi horí, / na lopatke vzňala sa mi dlaň. / Mlčím v koži ako Indián“ (Mihalkovič 1962: 12); 2. vydání: „Padla mi do ruky modrá písanka / z piatej triedy / otáčam / celé listy, / v pántoch / tiché. // Temné uhlie dvíhal som nad hladinu. / Vo vlasoch mi horí, / na lopatke vzňala sa mi dlaň. / Mlčím, červeniem sa ako Indián“ (Mihalkovič 1972: 10).

Od banalit – opět bez strachu přinášeny jako jsou variace lidovosti „Ach, slnečný spln, jašterice plň! / Nevieme, nevieme, ó, srst' a plodnosť srń“ (Mihalkovič [1965] 1983: 29) – přes prostá konstatování týkající se ptáků, včel, slepic, psů, králíků, koňů, ryb nebo motýlů. Těch ovšem jak nočních („A my / celé hodiny sa premotáme okolo lampy / ako lišaje“; báseň *Plodnosť*, Mihalkovič [1965] 1983: 10, nebo „hlavou jej chodia dva-tri lišaje“; báseň *Ornament*, Mihalkovič [1965] 1983: 44), tak zástupných („Pod lístím / nocujú biele motýle“; báseň *Nesvoji*, Mihalkovič [1965] 1983: 63). Do toho pak vstupují zvířata dosud nepojmenovaná, divoká („Nad útulkami mládat / bedlí / divá zver“; báseň *Domácnosť*, Mihalkovič [1965] 1983: 68), která před zdomácnělými podobami ještě pořád „něco“ poznává a cítí: „Sliepky sú pasívne, / no citlivá zver vetrí k oblohe“ (báseň *Plodnosť*, Mihalkovič [1965] 1983: 13), „Zima je široká. I zveri, / chodiacej taktiež peši, / prichodila dlhá“ (báseň *Zimoviská*, Mihalkovič [1965] 1983: 78).

Ty nelidské a přesto empaticky vnímané činy zvířat kolem, zvířat viděných nebo jen tušených, jsou mnohdy připodobňované k věcem a jiným viděným předmětům v přírodě a nově též spojované se zvuky slyšenými: „V nečistej melódii korún / počuť, ako sa trú / ryby. Ako sa teda mlčí // s novou láskou?“ (báseň *Nesvoji*, Mihalkovič [1965] 1983: 63). Novinkami pak jsou celkem nečekané výlety exotizující a poněkud překvapivé (nehledě na epizeuxis a další Mihalkovičovy hry v rámci poetiky) – „Za predvečerov izby / z kúta kúta vycúva / nosorožec (a ty / to vieš)“ (báseň *Domácnosť*, Mihalkovič 1983 [1965]: 68), respektive nahrazování jednoho obrazu druhým: „Pahorok. Ako slon na prstoch / dediny“ (báseň *Bezdetná*, Mihalkovič [1965] 1983: 32).

Nadále pak rozvíjí a částečně dosahuje vrcholu v jakési vnitřní expresi a uvnitř schované – a nikdy nepřímě propuknuté – hrůze a úzkosti, která vytváří specifickou Mihalkovičovu poetiku, později bohužel trochu zaumně zasunutou a zakloubenou do sebe až do neporozumění. V dějích osobních ještě pořád lze všechno chápat a orientovat se (příbuzní, dějinné události vytahované ze vzpomínek a vlastně mnohdy až s avantgardní jistotou asociativně vrstvené za sebou) a právě v nich hraje věci a zvířata – a příroda sama, dodejme – naprosto klíčovou roli pro dotvoření, dořečení celku: „Citu v nás / je úzko z odlivu / po ktorom divá zver už na krajíčku les / vetří / rýdzu sol“ (báseň *Myšlienka s manželstvom*, Mihalkovič [1965] 1983: 57). Je ale nutné být na pozoru: když J. Mihalkovič přijde se slokou „Poniže / v trnkovom kríku (zda sa byť schýlený / nad ručnou prácou) objavili sme / napichnutú / neoperenú strnádku“ (báseň *A skrze život visieť na krajíčku vzdajšieho chleba*, Mihalkovič [1965] 1983: 73), je ten vpád smrti bez lítosti naprosto přirozený, ale o to víc intenzivní, protože možná nečekaný a jen konstatovaný – „Asfalt hrubne a pod / kopytá vbehla laň“ (báseň *Jabloň zblízka*, Mihalkovič [1965] 1983: 29).

Větší zlom nastává ve chvíli odchodu do městského prostředí, zachyceného ve sbírkách *Kam sa náhlite* a *Približné položenie* (a částečně též v poslední části výboru *Albá*). I ten „detský sneh“ se náhle „topí / inde“ (báseň *Skrčený papier*, Mihalkovič 1974: 13) a paneláková realita, ve které se „ani myš neprešuchne“ (báseň *V stave pokoja*, Mihalkovič 1974: 33), prostupuje svět viděný natolik, že mu nedává mnoho šancí na vzpomínky a jistou arkadickou vznešenost a kompozici: „Bojím sa detí / uštipol ma had“ (báseň *Kde je hrab*, Mihalkovič 1974: 19). Vše se mění před očima („už sa tu skoro všetci / preniesli do tehlových domov, / zapínajú

210 si rádio a bývajú, majú deti, / cestujú do práce“ (báseň *Naháč*, Mihalkovič 1974: 22). Zúštvá už jen přiznaná samota, vzpomínky a ona kdysi vyvolávaná lítost jako trvalí partneři. Zmizela živá příroda a zůstal jen její otisk („na komíne fary / košisko s bocianom“; báseň *Také*, Mihalkovič 1974: 25), vzdálený už sotva na dotek: „a z ničoho nič z Malých Karpát / vycúvol zrelý zadok srnky“ (báseň *Nádherne je nám*, Mihalkovič 1974: 21), aby celek byl jen užaslým záznamem trvalé a stále proměny věcí právě v kontextu lidské/přírodní: „Krajina s človekom i bez neho“ (báseň *Ako to, že spev*, Mihalkovič 1974: 85).

Vlastně se tím ale naplňují některé Buelllem vymezené body environmentální poezie, protože okolní prostředí je v Mihalkovičových sbírkách ze sedmdesátých let jeho plnohodnotnou součástí a nabývá stále důslednější a podstatnější dominance v až zenové rezignaci na vlastní lidství: „a ja sa bojím, tuším, že sa bojím pokaziť / mesačne čistú krajinu pred sebou“ (*Slovenské básne*, Mihalkovič 1974: 46), „Všetko je mimo nás, / všetko, mimo nás“ (báseň *Smerom z domu*, Mihalkovič 1974: 34). Východiskem z toho je stále častější pouze slovní přerovnávání vnitřní i vnější krize světa a s tím spojená rozumová snaha o její pojmenování. V daném kontextu jde vždy spíše o holé konstrukce bez vnitřního jádra než o jakýkoliv pokus o vyřešení, o výstup ven z evidentní deprese normalizace i s určitým druhem stále přítomného násilí: „Ulica je mokrá ako ulita, / z ktorej vyškrabli slimáka“ (báseň *Tak čo*, Mihalkovič 1974: 73). U Mihalkoviče dochází po prvních dvou sbírkách ke změně vlastního vyjadřování, k vyčerpání původní poetické linie, která se přestává napájet z vnitřní a vlastní melancholické nostalgie dětství a dospívání, ale pokouší se pojmenovat současnost i za cenu nesrozumitelnosti, nebo v lehce přiznané až zbytečně přízemní lidovosti, která má své kořeny v banalitě předešlých sbírek: „Po čase / v štvoruhlom strome / ušiel sa mi kút, / v ktorom chvíľu môžem močiť“ (báseň *Vybehol som von*, Mihalkovič 1974: 78).

Do karet mu opět hraje historie (oddíl *Slovenské básne ve sbírce Kam sa náhlite*, cyklus *Poznámky o predkoch ve sbírce Približné položenie*), ale nikoliv už ta velká jako v předešlých sbírkách Slovenské národní povstání nebo Říjnová revoluce, jako spíš ta osobní spojená s rodinnými příslušníky, historie místa a řeči (Janko Král, Ludovít Štúr, Ján Hollý), a spolu s tím nahlížená a trpěná současnost. „Do popredia sa stavia istá uvoľnenosť, čosi ako lyrický psychologizmus, abstrakcia vytváraná na báze dôsledne konkrétnych predstáv. [...] Kam sa náhlite a Približné položenie sú ako knihy dvoma aspektmi jedného a toho istého pohľadu na skutočnosť, druhá z nich pritom dovádza zvolený princíp do dôsledkov, zaraďuje ho myšlienkovy, ale napríklad aj historicky“ (Strážay 1985: 169). Je to pokus o popis údělu, ale v takovém nemá zvířecí říše skoro místo. A když, tak v pocitu ztráty, a to i doslovné: „Slovutný pane, / oznamujeme vám smutnú zvesť, / pes Tarzan / sa stratil na prechádzke“ (báseň *Surová láska*, Mihalkovič 1974: 50).

Zůstaly jen vzpomínky na včely a ptáky, kteří se stávají tu a tam ozdobným stehem jinak už zcela pragmaticky nepoetické poezie: „Svitlo, akoby vtáčie mláďa pisklo / hláskom skleným, je ráno“ (báseň *Bratislava dnes ráno*, Mihalkovič 1985: 149), „hrst s vrabcom popustiť, / uvidieť vzlietnuť škovránka“ (báseň *List*, Mihalkovič 2000b: 12), ve které je svět zvířat vlastně náhodný a trochu i zbytečný ve výsledném konstatování banality a rezignované „pravdy“: „aj chrobák to má neraz neľahké“ (báseň *Vino vo vine*, Mihalkovič 1985: 158). Po tom už jen „Celé telo už ma bolí / od vtáčieho spevu a džavotu, / plného lúk a polí“ (*Septembrová báseň*,

Mihalkovič 1985: 165), což už zůstává v Mihalkovičově poezii natrvalo. „Máš hezký myšlení, hezkou / obraznost, Jožko, ale myšlenka je / u tebe spíše na stažený knot“ (báseň *Skácelovská rozpomienka*, Mihalkovič 2009: 39), cituje J. Mihalkovič v jedné básni Jana Skácela – a jako by tím bylo vlastně řečeno vše. Zvířata odešla a „Každému tvorů, veciam, rastlinám / aj zveri spôsob bytia je tu daný, / iba ja, človek, smiem si vybrať sám, / čím chcem byť sýty a čím bičovaný“ (báseň *Mon-sieur? Mes cieux?*, Mihalkovič 2000b: 59).

Ale nemizí úplně, protože nad tím vším se vznáší od počátku do konce osmdesátých let podivuhodný Mihalkovičův svět až koncizně politický – ať je to v anotaci na chystaný a nikdy nevydaný původní debut s názvem *Cement*, který měl v roce 1961 vyjít v krajském nakladatelství v Havlíčkově Brodě,⁷ kdy báseň *Týždeň* je součástí o rok vydané *Lútosti* s verši: „jak je ti Lenin, / ako ti len je v takej polohe“ (Mihalkovič 1962: 29). V roce 1974 pak čteme v básni *Neraz* sloku: „Zamilovaní závisíme. / Lenin nepovie / chrámu / Vasilija Blaženého, / či raj, ten na zemi, / nápadnejšie sa nepodobá / nevy povedanému ánu“ (Mihalkovič 1974: 79). A o deset let drží J. Mihalkovič linii, když v roce 1985 ve výboru *Plodnosť* píše: „Všetko sa stalo v Októbri. / Čo má byť, ešte vtedy / on povedal, on, Lenin“ (Mihalkovič 1985: 160). Nehledě na roztroušené zmínky třeba o válce ve Vietnamu. Socialistický environmentalismus? Environmentální realismus? Když v *Zimoviskách* zazní: „Živočích práce vydieral / rastlinné ticho / nôh“ (báseň *Parný stroj*, Mihalkovič 1983 [1965]: 37; zvýraznil M. J.), jsme někde na půl cesty mezi sociální, pracovní, environmentalistickou, trochu křečovitou a přesto plně přesvědčenou trvalou angažovaností o světě, který byl kdysi viděný a nyní je navždy zapsaný. A zároveň se můžeme vrátit k L. Buellovi a vzít to globální hledisko, ve kterém není „zájem člověka chápán jako jediný legitimní“ (Buell 1995: 8). Už proto, že v případech angažovanosti v kontextu s přírodou mluvíme o společenstvích, jejichž zájmy mohou být i mimo kategorie jednotlivce (ega), a tedy i mimo kategorie dobra a zla, případně kategorie krásy.

7 „Jadrom knižky sú obsiahlejšie básne TENTO TÝŽDEŇ PLYNUL PO SEKUNDÁCH a CEMENT. Prvá z nich uvádza knižku a je to epicky poňatá báseň ako obraz najpohnutejších dní Októbrovej revolúcie v Rusku. Báseň nie je patetická. Prostredníctvom záberov zdanlivo všedných snaží sa nahmatat pulz oných dní a ich náladu. Pohľad je vlastne retrospektívny a poslednou časťou je sústredený pocit súčasného mladého človeka, poznačený Revolúciou, aj keď ju pozná len z čítania alebo rozprávania. Niektoré faktory autor preberal z Reedovej knižky 10 dní...“ (Nevydaný zborník Den, Státní oblastní archiv Hradec Králové, pobočka Zámorsk, fond nakladatelství Kruh Hradec Králové, signatura 227/8607).

212 Archivne pramene

Státní oblastní archiv Hradec Králové, pobočka Zámorsk, fond nakladatelství Kruh Hradec Králové: nevydaný sborník Den, signatura 227/8607.

Pramene

- MIHALKOVIČ, Jozef, 1962. *Lútosť*. Bratislava: Slovenský spisovateľ.
MIHALKOVIČ, Jozef, 1972. *Albá*. Bratislava: Slovenský spisovateľ.
MIHALKOVIČ, Jozef, 1974. *Kam sa náhlite*. Bratislava: Slovenský spisovateľ.
MIHALKOVIČ, Jozef, 1978. *Približné položenie*. Bratislava: Smena.
MIHALKOVIČ, Jozef, [1965] 1983. *Zimoviská*. Druhé vydanie. Bratislava: Tatran.
MIHALKOVIČ, Jozef, 1985. *Plodnosť*. Ed. Štefan Strážay. Bratislava: Slovenský spisovateľ.
MIHALKOVIČ, Jozef, 2000a. *Modranské reflexie*. Bratislava: Hajko & Hajková.
MIHALKOVIČ, Jozef, 2000b. *20 básní*. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov.
MIHALKOVIČ, Jozef, 2009. *Listové tajomstvá*. Ed. Boris Mihalkovič. Bratislava: F. R. & G.

Literatúra

- BUELL, Lawrence, 1995. *The Environmental imagination. Thoreau, nature writing, and the formation of American culture*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
FELIX, Jozef, 1972. Mihalkovičova poézia vecí. In MIHALKOVIČ, Jozef. *Albá*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, s. 71-77.
FELSTINER, John, 2009. *Can poetry save the Earth? A field guide to nature poems*. New Haven & London: Yale University Press.
STRÁŽAY, Štefan, 1983. Poézia podstatných vecí. In MIHALKOVIČ, Jozef. *Zimoviská*. Druhé vydanie. Bratislava: Tatran, s. 80-83.
STRÁŽAY, Štefan, 1985. Dýchaním, pochybovaním. In MIHALKOVIČ, Jozef. *Plodnosť*. Ed. Štefan Strážay. Bratislava: Slovenský spisovateľ, s. 167-170.

Mgr. Michal Jareš, Ph.D.

Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.

Na Florenci 3

110 00 Praha 1

Česká republika

E-mail: jares@ucl.cas.cz